

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S. D. P. B.
Coll. No. 520

Title Āśauca Śaṅgraha Vyākhyā
of Trinidāśloka

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 820 Subject : Dharmaśāstra

Title : Āśauca sangraha. - Vyākhyā of

Author : - Scribe : Trimsat-sloki

Date of the work : - Date of the Ms. : -

Place of the work : - Place of the Ms. : -

Size : 9.9" by 4.2" Extent : 18 foll.

Language : Sanskrit Script : Devanāgarī

Remarks : -

॥ तथा चो रा ज न स ॥ ज्वरा भि भू ता या ना री र ज स्व ला
च प रि पु ता ॥ कृ थं त स्या भ वे ह्यो चं शु धि स्या त्क
न क र्म ला ॥ १ ॥ च तु र्थे ह नि स सं प्राप्ते स्मृ शे दं न्या
तु तां रि त्र ये ॥ सा स चै ला व ग ला ५ ॥ स्ना त्वा
स्ना त्वा पु नः स्मृ शे त् ॥ २ ॥ द श द्वा द श क लो वा
आ च मि त्त पु नः पु नः ॥ अं त्ये च वा स सां स्या गः
स्त तः शु द्धा भ वे ज्ञ सां ॥ ३ ॥ द द्या ह्य भ्या म तो द
नं पु ए या हे न वि शु द्ध य ति ॥ अ यं चा ऽतु र म्ना जे
स्ना न प्र का रो ऽनु स र णी यः ॥ ४ ॥ त था च पा दा
श रः ॥ आ तु रं स्ना न मु त्य न्ने द श क लो ह्य ना तु
रः ॥ स्ना त्वा स्ना त्वा स्मृ शे दं नं ततः शु द्ध स आ
तु रः ॥ ॥ य दा तु र ज स्व ला याः स्त ति
का या वा मृ ति र्भ व ति त दा ये स्ना न प्र का रः ॥
स्ति का यो मृ ता यां तु क थं कु र्वं ति या नि काः
॥ कुं भे स लि ल मा दा य पंच ग व्यं त थै व च ॥ १
पु ए य जि र भि मं त्रा पो वा चा शु धिं ल भे न
तः ॥ ते नै व स्ना प यि त्वा तु दा हं कु र्या द्य था वि
धिः ॥ २ ॥ र ज स्व ला या स्तु पंच भिः स्न प यि
त्वा तु ग व्यैः प्रे तो र ज स्व ला व स्ना न रा ह तो
कृ त्वा दा ह यो दि पृ र्व कं मि ति ॥ १ ॥ लि. इं प्र जि
धि

दी० इ० ज० वि० भा०

इदं पुस्तकं त्रिंशत्श्लोकां
टीकाभाष्यप्रपत्राणीति
दीनशंकरजीतथाईदृजीक
स्य पुस्तकं ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ नत्वा गणेशं चरं देवं शारदां गुरुमात्मनः ॥ आशौचं संयुहं त्रिशं नो क्वा व्याख्या करोम्यहं ॥
तत्र स्मान् क्रममुद्धृत्य लोकप्रसिद्धं क्रममनुस्मरन् गभीरं विपत्तिनिमित्तं शौचमात्रेण शौचं प्रति
पादयति ॥ परमासेति ॥ अस्यायमन्वयः ॥ परमासाभ्यंतरेषु परमासानामभ्यंतरेषु मध्येषु ॥ स्वपु
रुषनिहिते भर्तृन्यस्ते ॥ गभीरौ त्रेऽष्टावयवैर्गभीरुनिष्ठेभ्यः ॥ माता जननी ॥ तस्मात्संख्यासं
मदिनं ॥ तेषां मासानां गभीरारण्यं दारभ्य प्रत्येकया संख्यातया समादिनं त्रिंशत्तिसंख्यासं
तिसमासः ॥ तथा च यमर्थः ॥ गभीरारण्यं समादि कृत्वा यन्मासाभ्यंतरे गभीरुनिष्ठं तन्माससंख्या
॥ परमासाभ्यंतरेषु स्वपुरुषनिहिते गभीरौ त्रेऽष्टावयवैर्गभीरुनिष्ठेभ्यः ॥ माता तन्माससंख्यासमदिनं मशुचिः स्ना
॥ न मुखाः सपिंडाः ॥ अंत्ये मासद्वये तु त्रिदिनं मशुचयोऽतः परं स्तुतिवत्स्यात् तच्चालुर्वर्ण्यं तुल्यं भव
ति वयसि ॥ तदपि यत्प्रोच्यते शौचमात्रं ॥ ११ ॥

समदिनानीति ॥ अत्र यद्यप्यविशेषोक्तं तथापि चतुर्थमासमारभ्य परमासपर्यंतं दृष्टव्यं ॥ आधिमास
त्रये त्वविशेषोक्तं त्रिरात्रमेव मातुः सपिंडानां तु नाशौचं ॥ तथा च मरीचिः ॥ गभीरुः स्यात् यथा मासमविरे
क्तं तत्रैव ॥ अविभ्राद्ये मासत्रये उत्तमे ब्राह्मणजितो त्रयोदिवसा आशौचं हेतवः स्युः ॥ मास
त्रये त्र्यहमिति गोतमोक्तं ॥ स्मृत्यंतरे पि ॥ स्त्राविमालुस्त्रिरात्रं सप्तपिंडां शौचं वर्जयामिति ॥

३२

एवं मातुः शौचं मभिधाय सपिंडानामाह ॥ स्नानमुद्धाः सपिंडा इति ॥ सपिंडाः सप्तमपुरुषावसानाः
स्नानेन मुद्धाः स्युः ॥ सद्यः शौचं सपिंडानां भस्मपतने सतीति स्मरणं ॥ एवं सपिंडानां चतुर्थमासा
दित्रये विशेषेण सद्यः शौचे प्राप्ते पंचमषष्ठयोर्विशेषमाह ॥ अंत्यहति ॥ परमासाभ्यंतरे मध्ये यदंत्यं
सानां मध्ये यदंत्यं मासद्वयं पंचमषष्ठ्याभ्यंतरे सपिंडास्त्रिदिनं मशुचयः स्युरिति संबंधः ॥ पाते मा
तुः चतुर्थमासं पित्रादीनां दिनत्रयमिति स्मृतेः ॥ अत्र पातः पंचमषष्ठ्योरिति वचनात्पातशब्दः
चमषष्ठमासोपलक्षणपरः ॥ अतः परमासाहं सप्तमाष्टममासयोः स्तुतिवत्स्यात् आशौचमिति
शेषः ॥ स्तुतिः प्रसवो जननं तत्र चेति स्तुतिवत् ॥ प्रसवमिति ॥ तदंशाहं नान्यत्रिंशत्तिसंख्यायावत् ॥
स्तुते दशाहाहोच निमित्तता ॥ दशाहं शावमाशौचं सपिंडेषु विधायते ॥ जनने चैव मेव स्यान्निपु
रणं शुद्धिमिच्छतामिति मन्त्रा प्रसिद्धा ॥ तथा च स्मृतिः ॥ परमासाभ्यंतरे यावद्गर्भस्त्वा बो भवेद्यथा
तथा माससमे स्नासां दिवसेः शुद्धिरिष्यते ॥ अत ऊर्ध्वं स्वजात्युक्तं तासां माशौचमिष्यत इति ॥ तथा
हास्येऽपि ज्ञातमात्रे मृते मृते जाते वा सपिंडानां दशाहमिति ॥ एतस्य चालुर्वर्ण्यं साधारणतामाह च
लुर्वर्ण्यं स्पष्टं तुल्यमिति ॥ एतदाशौचं चालुर्वर्ण्यं साधारणं भवति ॥ नात्र कश्चन वर्ण्यं स्तुतिवत्
शेषः ॥ न केवलमिदमेव तुल्यं वयोवस्या विशेषोपरनिमित्तमपीत्याह वयसिति ॥ यद्यप्यविशे
षोपरमिति निमित्ताशौचं वर्ण्यं विशेषोपादानादित्येन विहितं तदपि चालुर्वर्ण्यं स्पष्टं तुल्यं भवति ॥

परं

एतं

पृष्ठे
वि

त्रोलेपरेतेत्रिरात्रं निवृत्तकृतकानां तु त्रिरात्राद्बुद्धिरिष्यत इति मनुवचनात् ॥ वर्षत्रयानंतरं यावदुपन
यनं त्रिरात्रमिति त्रिदिनमितरथाप्यावृता इति ॥ इतरथा अकृतचोलेऽपिशब्दात् अकृतचोलेऽपि सं
स्थिते ॥ तदुपरिवर्षत्रयाद्बुद्धं उपनयनात् त्रिरात्रं ॥ तथायमर्थः ॥ प्रथमाब्दे कृतकूटस्य यावत्
उपनयनं त्रिरात्रं ॥ वर्षत्रयाद्बुद्धं अकृतकूटस्य अपि यावदुपनयनं त्रिरात्रमिति ॥ त्रिरात्रमात्र
तादेशादिति वचनात् ॥ एवं वयोऽवस्था शिषेण शोचविशेषमभिधाय जात्या शोचमाह ॥
जात्यशोचमिति ॥ तदुपरि उपनयनानंतरं जात्यशोचं दशाहादिकमिति यावत् ॥ दशरात्रमतः
परमिति वचनात् ॥ एवमविशेषेण जातदंतमरहो मानापित्रोरपि सद्यः शोचादिप्राप्तौ ल
प्यवाहमाह मातापित्रोस्तु पुत्र इत्यादिना ॥ अदशने अजातदंते मते मातापित्रोस्त्रिरात्रमे
व ॥ बालानामजातदंतानां नृपह बुद्धिरितिकथ्यपवचनात् ॥ वैजिकादभिसंबंधादनुसंध्याद
घं त्र्यहमिति स्मृत्यंतराच्च ॥ एतत्सर्वस्नानं प्राप्तामतोऽर्वाकृदशनजनतोऽहः परे ते इत्यादि
नोक्तं ॥ सन्निधौ शिशुमरणो वेदितव्यमिति ॥ सन्निधौ नष्टचेष्ट इति ॥ सन्निधौ समापेन शब्दे
षायस्पतस्मिन् मृत इति यावत् ॥ असन्निधौ तु शिशुमरणोऽतिक्रान्तशोचमेतन्न भवती
ति भावः ॥ तदुक्तं व्याघ्रपादमुनिना ॥ उपनीते तु विषमं तस्मिन्नेव तिका लजमिति ॥ ३॥ ॥ ॥

॥ ३॥
न

५

अथ बतुर्थवत् ॥ तत्राघार्थपद्यस्यायमर्थः ॥ ॥ ५॥ न ह्यवदति ॥ ॥ जन्मत ऊर्ध्वस्तनघबे भक्षणद्विवर्ष
संज्ञे गतसंज्ञे मृत इति यावत् ॥ जत्रिकरः पिता जननी माता सोऽरात्रांतरस्तेषां दशाहमाशोचमिति कपेसः ॥
गर्भस्थे प्रेते मातुर्दशाहं जातेऽभयोः कृते नान्निसेऽरात्राणि मिति चेऽप्यवचनात् ॥ पक्षांतरमाह ॥ यदेति ॥ अथ
वापित्रादित्रयस्य त्रिरात्राशोचैः स्पृश्यत्वमेवाधिकं ॥ तत्र पक्षे स्तनकंकर्मानधिकारित्वलक्षणं त्रिरात्रं स
पिंडेः सह समानमिति भावः ॥ एतच्च पक्षद्वयं त्रिरात्रं दशरात्रं वा शावमाशोचमिष्यते ॥ ५॥ न ह्यवदति ॥ ॥
॥ ५॥ न ह्यवदति संज्ञे जत्रिकरजननी सोऽरात्राणं दशाहं यद्वा स्पृश्यत्वमेवाधिकं मिह ॥ प्रवेये स्तनकं तु त्रिरात्रं ॥
॥ स्त्रीपुंस्त्वानेन शुद्धे त्रिपुरुषविषये शांतिराक्षोरकालादवावापानतोऽत्रिभिस्तपयमनामृतं गोत्रं
॥ स्वकंच ॥ ४॥ ॥ ॥

अथ स्त्रीपुंस्त्वयोवस्था विशेषादाशोचविशेषमाविः करोत्युत्तरार्द्धेन स्त्रीधितिः नामकरणं ह्यर्धं क्षोरकाला
दवाक्यावत् क्षोरकालं मृता सुस्त्रीपुंस्त्वयोवस्था विषये यावत् त्रिपुरुषं यो शांतिः स स्नानमात्रेण शुद्धे
त ॥ अत्र त्रिपुरुषविषय इत्यनेन कन्यानां सापिंडं त्रिपुरुषं अप्रजानां तु स्त्रीणां त्रिपुरुषाविज्ञापन इति वक्ष्य
कर्मभिमतं ॥ एतच्च सद्यः शोचं अन्तर्दायं च कन्यायां सद्यः शोचं विधाय तदुत्पत्तः स बोक्तव्यं ॥ कृष्णकर
रणानंतरं वापानादवाकि अह एकान्नज्ञातिः शुद्धे इति पूर्वसंबंधः ॥ अहस्त्वदन्तकन्यास्तु बालेषु
च विशेषधनमिति स्मरणं ॥ त्रिभिस्तपयमनात् वापानात् ह्युपयमनाद्विहादवाकिभक्तुः परितोऽनुगोत्रं स्वक
चपितुर्गोत्रं त्रिभिदिने शुद्धे त ॥ ५॥ यंच शुचिः ॥ स्त्रीणां मसंस्कृतानां तु त्र्यहं बुद्ध्यातिबोवाः पयोक्तैरेव क
शुद्धमितु सनाभयः इति मनुकावेदितव्या ॥ ४॥ ॥

५
॥ ५॥ न ह्यवदति संज्ञे जत्रिकरजननी सोऽरात्राणं दशाहं यद्वा स्पृश्यत्वमेवाधिकं मिह ॥ प्रवेये स्तनकं तु त्रिरात्रं ॥
॥ स्त्रीपुंस्त्वानेन शुद्धे त्रिपुरुषविषये शांतिराक्षोरकालादवावापानतोऽत्रिभिस्तपयमनामृतं गोत्रं
॥ स्वकंच ॥ ४॥ ॥

सिप

विदुषः ॥

॥ ५॥ न ह्यवदति संज्ञे जत्रिकरजननी सोऽरात्राणं दशाहं यद्वा स्पृश्यत्वमेवाधिकं मिह ॥ प्रवेये स्तनकं तु त्रिरात्रं ॥
॥ स्त्रीपुंस्त्वानेन शुद्धे त्रिपुरुषविषये शांतिराक्षोरकालादवावापानतोऽत्रिभिस्तपयमनामृतं गोत्रं
॥ स्वकंच ॥ ४॥ ॥

एवंचतुर्वर्णसाधारणं शुद्धिउन्कावर्णविशेषेण दशाहशौचापवादं पंचमवर्णसुवर्द्धिनाह। जन्मनति।
जन्मानिजननाशौचेऽपेतः उपनीतः कृतोपवातसंस्कारः उपेत एवमपेतः तस्यमृत्योऽपनीतादिम
रणेचब्राह्मणघातवर्णाः क्रमेण दशत्रिंशदिकालममुचयः स्युः। ब्राह्मणेण दशाहं दशत्रिंश
दशहं वैश्यः पक्षं च दशाहं शूद्रो मासं पक्षद्वयमिति क्रमः उचितकृत्यपाकयज्ञशुश्रूषादिविह
तकर्मा तुष्ठानशीलः शूद्रः पक्षं पंचदशरात्रमेवाशुचिर्न तु मासः। इत्यत्र स्पष्टा दशाहानिविशः प
चदशौवतु त्रिंशदिनानि शूद्रस्य तदर्थं न्यायवर्जिन इति वचनात्। १८५५॥ मुत्तराद्धेनुकुलसंबंधि
जन्मन्योपेतमृत्यावपि च दशानि दशाहानि पक्षं मासं वर्णक्रमेण शुचय उचितकृत्य
इजातिस्तु पक्षं। वानप्रस्थेयतो चोपरमतिकुलजे पंडके चो हवः स्याद्योषिज्ञो विप्रगुत्पे मृत
वति च दिने युद्धविजे तु सद्यः ॥ ५॥ ॥ ७॥

पुनर्विशेषोपरमेदशाहघाशौचापवादमाह वानप्रस्थ इति। कुलजे स्ववंश्ये वानप्रस्थे तत्ता
याश्रमिणि। यतो च चतुर्थश्रमिणि पंडके ह्येवोपरमति उपरत आहवः स्नानमात्रं शुद्धिका
रणमितियावत्तयोषिज्ञो विप्रगुत्पे तदक्षराण्यमृतवति दिनमहोरात्रमाशौचं युद्धविजे साक्षा
धुद्धते तु सद्यः स्नानमात्रेण शुद्धिरिति सर्वेण संबंधः। युद्धघातेन कालांतरमते तु दिनमेव शु
द्धिहेतुः। ब्राह्मणश्चैविपन्नाद्येयोषितांगो ग्रहेपि वा। आहवे च हतानेव एकरात्रमशौचमिति। ७५
तेराहवेशस्त्रैश्च न धर्महतस्य वा सद्यः संतिष्ठते यस्तथाशौचमिस्थिति रिति ममुच्यते ॥ ५॥ ॥ ७॥

३१

३१

३२

२१४॥

मुते

स्मृतेः २

हिनवविषये ३

एतत्तज्ञानमेवाशुद्धिनिमित्तमिति वद्वैरिणी तमतो ज्ञानानंतरमुत्सर्गतो दशाहघाशौचप्राप्तौ क
चिद्देशकालादिभेदेन तदपवादमाह ॥ शाबेतीति दशषष्ठेतेनाशाबेशाबाशौचे। दशाहत्प्रभ
तिदशाहदिकेतीते अतिक्रान्ते। दशदिनानंतरं ज्ञायत इति यावत् ॥ विषयकैरित्यस्मिन् स
शमृतिस्त्रैव ज्ञायते त्रिमासात्प्राक्प्रथममासत्रये त्रिरात्रं। त्रिमासानंतरं आषणमासा
त्परासां यावत्पक्षिणी पूर्वापरदिनाभ्यां युक्तरात्रिः शुद्धिनिमित्तं। षणमासाहर्द्ध्यावत्
शाबेतीति दशाहत्प्रभृति विषयकैः प्राक् त्रिमासा त्रिरात्रं पक्षिणी षणमासा दिनमिह नव
मास्यप्राप्तः स्नानमात्रं। स्नानं देशांतरस्य त्वेथपि विषये देशकालाविशेषात्स्व
स्वमातुः संपत्त्यास्त्रिदिनमिदमतिक्रान्तशौचं समानं ॥ ६॥ ॥ ७॥

वममासपर्यंतं दिनमहोरात्रं। ततो नवममासाहर्द्धं स्नानमात्रं स्यादिति संबंधः ॥ देशांतरमृतिश्रव
णे विशेषेण त्रिमासादावपि स्नानमेवेत्याह स्नानं देशांतरस्य इति ॥ मासत्रये त्रिरात्रं स्यात्परा
संपक्षिणी तथा ॥ अहस्तु नैमां गृह्णन् स्नानेन शुध्यतीति ब्रह्मवसिष्ठवचनात् ॥ देशांतरमृतं श्रुत्वा
स्कीबेवैस्वानसेयतो ॥ मते स्नानेन शुध्यंति गर्भस्नावे च गे त्रिरात्रा इति स्मृत्यंतरात् ॥ देशांतरलक्ष
णात्वाह वदस्यति ॥ महानघांतरं च त्रिरात्रं विधायकः ॥ वाचोयत्र विभिद्यंते तद्देशांतरमुच्यते ॥

६१

६२

२१५॥

३७
वनप्रस्थ

संज्ञायां तु भ्रातृपर्यपि च संस्कारे भिन्नजानाम्
 * तत्रैतरेहैव भिन्नजानाम् *
 * तत्रैतरेहैव भिन्नजानाम् *

अथ नवमवृत्तं शिष्येति। एकदेशाध्यापकउपाध्यायः। अन्तर्धानांगप्रवक्ता। सगोत्रश्च तु दशपुरा
 षान्तरं सप्तपुरुषावसानः। इतरस्पष्टं। एतेषु शिष्यादिषु प्रमीयतेषु एकरात्रमहारात्रमाशौचमि
 ति शेषः। तथा स्वगृहपरमृतो मातुले चैकरात्रं तथा स ब्रह्मचारिणि चैकरात्रं। एकाचार्योपनी
 तः स ब्रह्मचारी। गुर्वेते वास्पृशन् चान्त्रियेषु मृतोषु चेतियाहवत्स्वस्मरणेन। बंधुत्रयग्र
 हणेनात्मबंधवः पितृबंधवो मातृबंधवश्चापगृह्यन्ते। विज्ञाने चराचार्ये व्याख्यातत्वात्॥
 त्रिरात्रमाहाराशौचमाचार्ये संस्थिते सति। तस्य पुत्रे च पत्न्यां च दिवारात्रिमिति स्थितिमनुस्मर
 एणत्। अहमेकोऽकांतां तु गोत्रजानामहः स्मृतमिति जाबालिवचनात्। असंख्येषु सर्वेषु स्ववर्गेषु
 शिष्यापाध्यायबंधुत्रयगुरुजन्याचार्यभार्यासगोत्रान्त्वान्त्रियेषु गृहपरमृतो मातुले चैक
 रात्रं। रात्रिसब्रह्मचारिण्यथ तु कथमपि स्वल्पसंबंधयुक्ते स्नानं वा सोयुतं स्यादित्यत्र अपि सकलं सर्ववर्गेषु
 रमनिमृते चैकरात्रमिति विष्णुस्मरणेन। अत्र येषां पुनर्ग्रहणं तेषामसंनिधानादिना व्यवस्था
 एव। श्रोत्रियस्य समानग्रामीणस्येति व्याख्येयं॥ एकाहं स ब्रह्मचारिणिसमानग्रामीणो श्रोत्रि
 य इत्यादिनायनवचनात्। अथ तु कथमपि स्वल्पसंबंधयुक्ते स्नानं वा सोयुतं स्यादित्यत्र अथ श
 दोधिकारांतरस्तत्त्वार्थः। कथमपि केनापि प्रकारेण स्वल्पेनापि संबंधेन संबन्धिनिभगिन्यादौ सं
 स्थिते स्नानं वा सोयुतं सचैलं स्नानं मुच्येत्यात्। नान्यदित्यर्थः। तदुक्तं याज्ञवल्क्यमुनिना। भगिन्या
 संसृष्टः स्नानेन मुच्यतीति। इममुक्तं सकलमाद्यौ च सर्ववर्गेषु तुल्यसाधारणमिति स्पष्टं॥ १८॥

१२६३

इदानीमाशौचमध्ये आशौचांतरसंनिपाते तन्निर्णयं दशमवनेन। ह॥ बुद्धाशौचस्येति॥
 बुद्धाशौचस्य प्रवृत्ताशौचस्य मध्ये यदि पुनरपरं अन्यदपि समं दशाहशौचमध्ये दशाहमाशौ
 चं स्वल्पकं वा त्रिरात्रादिकमाशौचं वा। सजाति। समानजातीयं। जाताशौचमध्ये जाताशौचं।

बुद्ध्याशौचस्य मध्ये त्वपरमपि समं स्वल्पकं वा सजातिप्रिते जात्यंतरं वापि
 दिभवतितदा पूर्वशेषेण शुद्धिः॥ दाम्प्यांतरा त्रिशेषे त्रिभिरपरदिनैर्माभिनी
 यामशेषेनैवाशौचेनपित्र्यं पितृपशमनेपक्षिणमातृमृत्योः॥ १९॥

मृताशौचमध्ये मृताशौचं वा भवतितदा पूर्वशेषेण शुद्धिः। समं स्वल्पकं वेत्पत्रेन स्वल्पा
 शौचमध्ये पतितस्य दीर्घाशौचस्य न सर्वेण शुद्धिरित्यावेदितं। तदुक्तं मुनिना॥ स्वल्पाशौच
 स्य मध्ये तु दीर्घाशौचं भवेद्यदि न सर्वेण विमुक्तिः स्यात्स्वत्कालेनैव मुच्येति श्रुतिप्रिते

५५
* दशाहर्षिभावंः तथान्वस्मतिः ।
वि

मिति ११०१॥

172011

रतः अनुगच्छे नीयमानं सति रात्रौ सुषुप्ति
रतिरात्रे तु ततः स्वा

एवं निहरीणा शौचमुक्ताः शुगमना शौचं त्रयोदशेन वृत्तेनाह तुल्येति। तुल्योत्कृष्टा नुयाने। ब्राह्म
णस्पृशा ह्यणं नुयानं। एवं क्षत्रियादेरपि स्वस्ववर्णानुमानं तुल्योत्कृष्टा नुयानं। उक्तं नुयानं तु। क्षा
त्रियस्पृशा ह्यणं नुगमनं। तथैव वैश्यस्पृशा क्षत्रियब्राह्मणानुयानं। तथा शूद्रस्पृशिता नुयानं
गमनं। तत्र तुल्योत्कृष्टा नुयानं तस्मिन् कृते वसनसहितकः सवस्त्रः। अंभसि न घापो भवात्
त्यस्नात्वा। वहिस्पृष्टा ज्यं घृतं प्राश्य विमुञ्चेत्। प्रसिद्धमेतद्वाक्यार्थकथनं। तत्र च। अनुगम
ये छपाप्रेतं हातिमहातिमेव वा। स्नात्वा सन्ने। स्पृष्ट्वा ज्यं घृतं प्राश्य विमुञ्चेत्। हातिमनुव
नं शूलं। हातिना नुगमना शौचमाह। अथ दिनमिति। ब्राह्मणदेः क्षत्रियाद्यनुयाने अनुगता ब्राह्म
णोत्कृष्टा नुयाने वसोहितकोऽभस्पृष्टाद्युत्पवहस्पृष्टा ज्यं प्रश्य मुञ्चेद्यदि न मुञ्चिह
न वर्णानुयाने। पक्षिण्येकांतरा तु ब्रजनरहं भवेत्। अंतरत्वे त्रिरात्रं कृत्वा स्नात्वा सुनघाम सुयमना
एतदिदिनमहोरात्रमशुचिर्भवतीति शेषः॥ पक्षिण्येकांतरेपि। एकांतरा नुयाने ब्राह्मणस्पृशे
नुयाने। क्षत्रियस्पृशे नुयाने पक्षिण्येकांतरा नुयाने पक्षिण्येकांतरा नुयाने। अशुचिर्भवतीति मि
रत्वे। ब्राह्मणस्पृशे नुयाने त्रिरात्रं। अनुगता ब्राह्मणोऽशुचिर्भवतीति संबंधः। त्रिरात्रांतरं
कृत्वा माह त्रिरात्रं कृत्वा सुनघाम सुयमना नुयाने स्नात्वा अनुयमनं प्राणायामं तद्वत्तं कुरुः। तदनंतरं
विशं घृतं प्राशनं कुरुः। एवं शुद्धा भवतीत्यर्थः। तथा च पराशरः प्रेतीकृतं तु यः शूद्रं ब्राह्मणे
तानुवदं नदीगत्वा समुद्रं। प्राणायामं तं कृत्वा घृतं प्राश्य विमुञ्चेत्। ॥२॥ ॥॥॥॥॥॥

ततः सपिशाशौचमुः ॥१॥

अथ दशं शृणु न ह्यनमनियो विहंसस्य ते नमो हे वचः। अथ पक्षिण्येकांतरं नुयानं पक्षिण्येकांतरं

निहृत्य तत्र अन्यमसपिंडं सवर्णं निहृत्य दिवसमशुचिर्भवति। एतदहोरात्रमते हवासिनोऽतदन्नभोजितश्च ज्ञेयः। तद्वद्वा
सिर्देनमखादतस्त्रिरात्रं॥ तदन्नाशितं तु दशरात्रमिति ज्ञेयं। तथा च मनुः। असपिंडं द्विजं प्रेतं विप्रो हृत्य बंधुवत्। विमुञ्च
ति त्रिरात्रेण मातुषांश्च बांधवात्॥ यैर्धनमसितेषां तु दशाहेनैव मुञ्चति। अतदन्नाहं अहं वनवेत्तस्य गृहे वसेदिति। अथा
सवर्णं स्नेहवशा निहृत्य तुक्ता शौचः यज्ञातीयस्य निहरीणां तस्मै उक्तमाशौचं यस्पृशेत्। तथा हि। ब्राह्मणस्पृशेत् शूद्रं निहरी
णमासमशुचिः। तथा शूद्रं ब्राह्मणं तदा दशाहमित्यादि ज्ञेयं। एवमवरश्च दणः स्ववर्णमुपस्य रोत्स्वो वा। वरं तत्र न
हृदोक्तमाशौचमिति वचनात्। अत्र निहरीणेऽपि शशकाभ्यां प्रेतं हनं लक्ष्यते। एतस्याप्यपवादमाह। अथानाथ
मिति। अनाथं प्रेतं निहृत्या घृत्तु शतफलभाग भवेत्॥ आद्यं कृत्येति शेषः॥ आद्यं वने वसुञ्चेत् स्नानमात्रे
निहृत्या न्यंप्रमातं दिवसमशुचिकोऽथा सवर्णं तुक्ता शौचोऽथानाथमाद्यं कृतु शतफलभागो हवे
ने वसुञ्चेत्॥ नोत्सोपाध्यायमातापितृपरमगुरुब्रह्मचारि नदीपातिभ्योऽन्यं निहतोऽस्य व्रतमपि वि
तं श्रयते नश्यमेव॥ ॥१॥ ॥॥॥॥॥॥

हो वसुञ्चेत्। एवकारेण स्नानानंतरमाशौचं त्रिवृत्तिः प्रतिपादिता। यथा पराशरः। अनाथं ब्राह्मणं प्रेतं ये
हंति द्विजादयः। पदे पदे यत्तु फलमातुश्च स्वास्ति भवति॥ न तेषामशुभं किंचित्पापं वा शुभं कर्मणं। तलाव
माह नानेवां सघः शौचं विधीयत इति। अथ ब्रह्मचारिणो विशेषमाह। नोत्सोपाध्यायानिहृत्य ब्रह्मचार
नदीपातिभ्योऽपि भवेदिति। ब्रह्मचारि व्रतं श्रयत इति च। आचार्यपित्र्युपाध्यायानिहृत्यापि व्रतं नित्या
हं वसुञ्चेत् वचनात्। अन्यत्रिहरीणोऽपि माहतेभ्योऽप्यमिति तेभ्यः उपाध्यादिभ्योऽन्यं निहतः अन्यत्रिहरी
णं कुर्वतोऽस्य ब्रह्मचारिणः विततं विसृज्यं चिराजितमिति यावत्। व्रतमप्यवश्यं श्रयति। ब्रह्मचर्यं
लो भवतीत्यर्थः। ब्रह्मचारिणः शवकर्मणो व्रतानि वृत्तिरन्यत्र मातापितृरिति वसिष्ठ उवाच॥ ॥१॥ ॥॥॥॥॥॥

उपवे
उपाध्याय

४ न

व ६

॥६॥

वृत्ती

या ३

॥१॥

६ साग्नेः संस्कारकर्मण इति प्रवणादाहिताग्नेः पितरि देशांतरमतेन पुत्रादीनां आसंस्कारासंध्यादिकर्मलोको नास्तीत्यनुसंधेयः ॥ ५ ॥

अथैकादशवृत्तसर्वविवृतिः। सर्वमिदमशौचं घ्राशौचं तर्मध्ये एव विदितं शांतं भवति तदा शेषमात्रेण दशाहमध्ये यांस्तपवशिष्टादिना त्रितावन्मात्रेण शुद्धिर्न लुप्तानादिना दारभ्येत्यर्थः ॥ एवं त्रिदिनाघ्राशौचं च दृष्टव्यं। प्रोषिते कालशेषः स्यादिति याज्ञवल्क्यस्मरणम् ॥ दाहादाहदि ताग्नेः इदमशौचं आहिताग्नेः साग्निर्के मते दाहादाहदिवसतो दशदिनं कुर्यात् ॥ न पुनरपि वसः ॥ अन्यत्र भूनां ताग्नेः तु मरणदिवसतः कुर्यान्न लुप्ताहदिवसतः अनग्निमत उक्तांतेः सौ सर्वं त्वाशौचमंतर्ग्यदिविदितमिदं शेषमात्रेण शुद्धिर्दाहादाहिताग्नेः मरणदिवसतो न्यत्र कुर्यादशौचं ॥ एते स्नात्वा संचेत्तं विहितं हितकृतं बर्हकाः स्तिकाः लुत्रिंशे प्रात्रं न योग्यापित सुरकरणे विंशतिः पुत्रस्तु ॥ ११ ॥

वेर
अग्निहोत्री
यतः

नेः संस्कारकर्मणः ॥ शुद्धिः संवयनं दाहान्मृता हस्तु यथा विधीत्यंगरो वचनात् ॥ आशौचं तेषां पक्त्वा शुद्धिर्भवति तदा हस्तं स्नात्वेति ॥ एते आचैशौ संचेत्तं सवस्त्रं यथा भवति तथा स्नात्वा विहितं हितकृतं वैदोक्तस्वाधिकारवैदेव पितृकार्ये अर्हका योग्याः स्युर्हति यदतिशेषः स्तिकाया विशेषमाह स्तिकात्विति ॥ स्तिका लुपुनस्त्रिंशे प्रात्रं विहितकृतं पितृसुरकार्ये योग्या नं शुद्धान भवतीत्यर्थः ॥ एतत्कन्या प्रसवे पुत्रप्रसं तु विशेषमाह वैति पुंस्तु ॥ पुत्रजननी तु विंशे प्रात्रं शुभयत कार्ये योग्या न भवतीत्येवान्वयः स्तिकां पुत्रवती विंशे प्रात्रं कमणिकारयेन्मासे

वेर शर नर

न स्त्रीजननी भवति ये हि न सिस्मरणात् ॥ ११ ॥

अथ देशांतरस्य शरीरात्माने दाहविधिं पंचदशवृत्तेनाह पालाशानि आहिताग्नेः साग्निः कस्यास्थिः प्रतिकृतिं तदलाभे शौनकादिगृह्योक्तविधिना पालाशं पालाशनिर्मितं प्रतिकृतिं कृत्वा तां च दद्यात् तयो दशाहघ्राशौचाः स्युः ॥ ततश्च न एतां अनाहिताग्नीनां पालाश्यादिप्रतिकृतिं स्नात्वा तपस्त्राण्य हादि त्रिदिनं शौचं कुर्युः ॥ अत्रोभयत्र मूलं वसिष्ठवचनं आहिताग्निस्त्वैत्थं सन्निवृत्ते तत्पुनः संस्कारं कृत्वा शवचराशौचं अनाहिताग्नेस्त्रिरात्रमिति ॥ लुपिष्टेर्जलसंमिश्रे दग्धव्यस्य करान्निना अतो स्वर्गाय लोकाय स्वाहेत्युक्ता स बांधवैः ॥ एवं यत् शरं दग्धा त्रिरात्रमिति मशुचि भवेदिति च ॥

सा

देशः

पालाशमाहिताग्नेः प्रतिकृतिमथवाऽस्यानि दग्धा दशाशौचां शातयः स्युस्ततश्च न एतां त्रिरात्रं एतेनैव कुर्युः ॥ अन्यो विप्राघशौचं सकर्तुं मंस्तावदाशौचं कस्याघ्रावने पातदंते व्रतमपि च चरेद्वा दनेत्वे करान् ॥ १५ ॥

सोतपुनः प्रा
मश्वी प्रा
मश्वर

दाया

अन्यो विप्रादिः अन्योऽसकुल्यो दशाघ्राशौचवता गृहे अदनें अन्नं ॥ सकदेकवारमपि अदन् भुजं कृतावदाशौचं तत्तेषां घ्रावत्कालमाशौचं तावदाशौचं कृत्वा शुचिः स्यात् ॥ अंते आशौचं तत्तद्व्रतमपि च चरेत् ॥ आशौचं तेषां स्युः कृतं विहितं तपि चरेत् कुर्यात् ॥ उभयत्र दशाहा त्रिकुल स्यान्न न लुप्यत इति त्रिंशे चरणे इति वनाः ॥ शौचं नैवेकरान् ॥ प्रतसं पिंडैः सह रादने कृते पितृकरा ॥ त्रमाशौचं कस्यात् ॥ तथा च पारस्करः ॥ मतस्य बांधवैः सांस्कृत्या लुपे र्देवनां वज्रघ्नतः हातान्नं दातुं आधादिकर्मचेति ॥ १५ ॥

दश

अत्राशौचशब्देनाशुचित्ववाचिनाऽस्पृश्यत्वस्य प्रतीतिरुक्त्या जातायां जन्माशौचे तदपवादोऽशौचवृत्तेना
 हा। जन्मनाति। जन्मनिमिताऽस्पृश्यता कुलभुवां सपिंडां सोऽदकानां च नो भवति। किंतु मातृवर्जं। मातुः स्तुति
 कायास्तु अस्पृश्यता भवत्येवेत्यर्थः। पितुर्विशेषमाह स्नानादूर्ध्वसंचैलादिति। संचैलस्नानादूर्ध्वपितुः
 स्पृश्यता नो भवतीति पूर्वोक्तसंबंधः। तथा च संवर्तः। जाते पुत्रे पितुः स्नानं संचैलं तु विधीयते। माताशु
 चोद्देशाहेन स्नानानुस्पर्शनं पितुरिति। अंगिराश्च। स्तुतं के स्तुतिकावर्जं स्पर्शं न निषिध्यत इति
 ५२। एताशौचेष्वस्पृश्यत्वसंकोचनमाह। अथेति निधनकृताशौचकैर्मरिनिमिताशौचे। अल्पे त्रिरात्रादिके
 त्रिभागे त्रिधा विभक्ते। पूर्वशस्योपरि प्रथमांशुपरितनं यथा गद्यतत्रास्पृश्यता नो भवतीति संबन्धः। इत्य
 जन्मन्यस्पृश्यता नो भवतीति कुलभुवां मातृवर्जं पितुस्तस्मान्नादूर्ध्वसंचैलादथ निधनकृताशौचकैल्ये त्रिभागे।
 एतां शस्योपरात्वं महति च यदिसंचायनं वृत्तमासीन्न चैतस्योपरिष्ठादथ तु गृहजयोऽस्योराक्षवोद्धृ॥ १५॥
 महति च। महति च दशाहदिके पि इत्येवमेव। यदिसंचायनं अस्थिसंचयनं। अथ मदिने एव वृत्तमासीत्तदे
 वायं विभागस्तद्वत्प्रकारः। नो चेत् यदि तु न कृतं स्यात्तर्हि तस्योपरिष्ठादस्थिसंचयनानंतरं दिना त्रिधा वि
 भज्य प्रथमभागं तत्का उत्तरभाग द्वयेऽस्पृश्यता नो भवति। पूर्वभागे तु भवत्येवेति तात्पर्यं। स्वाशौचकाला
 दित्येयं स्पर्शनं तु त्रिभागतः। अर्धविद्वत्तद्विप्राणां यथाशौचं प्रणोतमिति स्मरणं। तथा दशहदि त्रि
 भागेन कृतं संचयने क्रमात्। अंगस्पर्शनमिच्छंति वरुणांतत्त्वदर्शिनः। त्रिचतुःपंचदशभिः स्पृश्यावर्णः क्र
 मेण त्विति देवतस्मरणं। अथ तु। अथेत्यधिकारांतरं। गृहजयोः स्वगृहोत्पन्नयोर्दशोराक्षवोद्धृ
 वोद्धृ स्नानानंतरमस्पृश्यता नो भवतीति संबन्धः॥ १५॥

एत
ति १

॥ ११ ॥
दि ३

यथा तदा स रव्या सप्त संख्या निहिते चांगमनाद

दासभेनास्पृश्यत्वकालभेदसप्तदशकृतस्त्वर्द्धिनाह। अनेनेति। अनेनोपात्तयोरन्यदनेन गृहीतयोर्दासादासयोः तु पुनः
 ३२। राजनीचरणदरात्रियगमनादूर्ध्वमस्पृश्यता नो भवतीति पूर्वोक्तोक्तगतेनान्वयः। तुशब्देन सर्वस्माद्विशेष
 कः। एतदासादिकानां स्वाम्याशौचाहः संख्या समदिनगमनादूर्ध्वमस्पृश्यता नो भवतीत्येवान्वयः। आदिशब्देन प्र
 व्यादिक्रानां संग्रहः। स्वामिनोपान्याशौचदिनानितेषां संख्या समदिनगमनादूर्ध्वमित्यर्थः। अन्यस्तु स्तु
 दासस्य स्वसाध्यकर्मण्येव यो गतानुक्रमधिकारैस्तथा स्तुतिकाया रस्याः स्वप्रसवनिमित्तमस्पृशत्वं मा
 ५। समित्येतत्स्तुतं स्पष्टं। दासां शौचे सद्यः शुच्येतां गर्भदासां भक्तदासस्य ह्युच्चिरिति स्मृतिः। तथा। दासा
 दासश्च सवो वै यस्य वर्णस्य चो भवेत्। तद्वर्णस्य भवेत्तद्वर्णदास्यम। संतुस्तुतं कमित्यपि रोचनं फलं।
 अनेनोपात्तयोस्तु त्रिरात्राचारणं दत्तदासादिकानां स्वाम्याशौचाह संख्या समदिनगमनादूर्ध्वमन्यतु
 स्तुतं। जाते पत्ये तु तस्मिन् हस्तिनिशि च तत्रांगलायैषु योग्याः सवशौचं सदानो भवति यतिवति ब्रह्मच
 रानां जाताशौचे जनननिमित्तं यत्कार्यं न त्रमुष्टिमुत्तरार्द्धेनाह॥ जाते पत्ये। अपत्ये जाते तत्रांगला
 यैषु तस्यापत्यस्य मंगलार्थं कर्मस्तु तस्मिन् हस्तिनिशि च तत्रांगलायैषु योग्याः सवशौचं सदानो भवति यतिवति ब्रह्मच
 काले योग्या अधिकारिणो भवन्तीति। तथा च व्यासवाक्यं। स्तुतं वा स्तुतिलेया जन्मदाना मदेव
 ताः तासां यागनिमित्तार्थं मुक्तिर्जन्मनिकीर्तिना॥ प्रथमे दिवसे षष्ठे दशमे चैव सर्वदा। त्रिधेतेषु न
 कुर्वीत स्तुतं पुत्रजन्मनाति। उक्ताशौचस्य सर्वपुरुषविशेषेऽपवादमाह सवशौचमिति। एतत्सर्वमा
 २२। शौचं सर्वदा सर्वकालं यति। संप्राप्तावतीवानप्रस्थः। ब्रह्मचर्यं तदुभयविधौ ब्रह्मचारी एतेषां नो भव
 ति। एते मत्प्राप्त्यो न कथं विद्याशौचभाजो नो भवन्तीत्यर्थः॥ १७॥

पश्यतां

पश्यतां

स्य २
२३४
२३४

येषु।

अथयेषुकार्येषुयेषां सुतकिनां तात्कालिकाशुद्धिस्तासामष्टादशवनेनाह॥ तत्तत्कार्येष्विति। येषां
यात्रियात्रिकायात्रियाजोविकार्यविहृतानितेषां तेषुतेषु कर्तव्येषु अनन्यसाध्येषु सवाशौचं स
दानोभवतीति सर्वज्ञोकातेनाहमः॥ अत्रिसत्रिणोऽनसत्रप्रवृत्ताः॥ व्रतिनः॥ प्रारब्धप्रायश्चित्तल
क्षणव्रताः॥ नचोराज्येभिषक्तः॥ नृपवान् राजसेवकः॥ दीक्षितोयागकर्ता॥ रत्विजः॥ आध्यायकारि
कर्मकर्तारः॥ अनेककृतिपठनोबुध्वेदशाखाध्यायनशालः॥ आतुरो रोगी॥ अन्येतुप्रसिद्धाः
। एषां सवशिष्टे च नैवभवतात्पर्यः॥ संप्रारब्धेषु दानादमउत्सवांताः॥ प्रसिद्धाः॥ एतेषु संप्रा

तत्तत्कार्येषु सन्निवृत्तिरूपं पवद्दीक्षितत्विक्स्वदेशभ्रंशं पतस्वप्ने कश्चातिर्पनं भिषका
स्तृष्टिस्तु राणां॥ संप्रारब्धेषु दानोपनयनयजनश्राद्धमुद्धप्रतिष्ठाव्रजातार्थाध्यायत्राजपपरिण

रद्वेषु त्रिषाघप्रानेषु। एतदर्थे एतन्निमित्ते कार्ये। एतैः सत्प्रादिभिः संसाध्यमानकार्ये इति याव
त॥ एतेषां सवशिष्टे च नोभवतीत्यनेनैव संबन्धः॥ तथा च याज्ञवल्क्यवचनं। रत्विजां तां दीक्षिता
नां च यज्ञियं कर्म कुर्वतां॥ सत्रव्रति ब्रह्मचारी दातृ ब्रह्मविदां तथा। दाने विवाहे यज्ञे संप्रामेदेशविघ्न
वे। आपघपिच कषायां सघः शौचं विधायतेति॥ कषापरोऽभिष्टाघाः तथा प्रचोता वचनमपि कार
वः शिष्यिनो वेद्योपासास्तथैव च। राजानो राजभृत्याश्च सघः शौचाः प्रकर्त्तिता इति॥ १८॥ ॥ ॥ ॥ ॥

रासी १

चस्त्रीषु २

एतानां मत्पुविशेषादप्याशौचापवादमेकोनविंशेन वृत्तेनाह। नाशौचा इति। पतितास्तु स्मृत्यंतरो
क्तास्तु। पत्न्यादिघातिना बुभुक्षतां प्रस्तुता सुवाह्यातयः सपिंडानाशौचा आशौचभाजो न स्युः। तथा
दोषात्तदोषेण हेतुना ये पारखंडं वेदादुत्तममभासमाश्रयंते तेषां पंडिनः। अविहितलिंगधारि
ण इति यावत्। चोराः। अननुज्ञातद्रव्यहराः। आश्रमरहताः सत्पधिकारेण कृताश्रमविशे
षपरिग्रहाः। सुरापेयाः। निचिद्रसुरापानरताः। हीनोपागः। अधमेन सहसंभोगरताः। आ

नाशौचाज्ञातयः स्युः पतितपतिसुतब्रह्मविद्बालिनाषु दोषात्प्या पंडिचोराश्रमरहि
तसुरापेयहीनोपागसु। संपर्पितपविप्रक्षितिपपशुदिवाकीर्त्तिकर्त्तृहेतेषु स्वेच्छासु
चशस्त्रज्वलनजलविषां नीशकाद्यैर्मृतेषु॥ १९॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

उमता सुवज्ञातयोनाशौचाः स्युरितिसंबन्धः॥ अत्रलिंगमविवक्षितं। तथा संपर्पोगर्वः तस्मात्
संपर्पेण बुद्धिपूर्वसंपर्पादिवाकीर्त्तिश्चालस्तदंतानपकर्तुमाभिमुख्येन ये प्रवृत्ताः। संबन्धे
हतास्तेषु मृतेषु नाशौचाज्ञातयः स्युः। एभिर्दिवा कृतेषु नेरमित्यर्थः। तथा स्वेच्छासु सर्वशस्त्रं लो
हं ज्वलन्नाग्निः। जलं वारिविषं वज्रनागादि। अनाशकर्मविहितान्नत्यागः। आदिशब्दा विहित
भूतज्ञातयोनाशौचाः स्युरित्यन्वयः। पारखंडं नास्ति तास्तनाभर्त्तृकामगादिकाः। सुराप्यश्वात्मन्या

उपपत्तिरिति प्रकाशं नित्यम्
एतदपि १

पनां सुसवेष्टरर्थे १८॥

॥ १२॥

च ३

अथ येन येन कर्मभाजनोपपत्तिरिति १९॥

^{यं}
 एतानामाशौचिनां युद्धपादे तद्विंशतिमेवनेनाह॥ नाशौचमिति यातिः गतिः मरणमिति यावत् जातं
 मातृनिमित्तमाशौचं याति जातशौचं तस्मिन् कृत्रिमेवातिमितांतरकृते वाशौचे एषु शाकादि
 घामभोज्यांतेषु इत्येषु आशौचं आशौचसंबन्धि दोषो न स्यात् ॥ एतानि सर्वाशौचे घपिना मुक्ता
 नात्यभिप्रायः ॥ अत्र च षडपि सप्तम्यां त पदा निनाशौचमित्यनेन प्रत्येकं योज्यानि ॥ दद्यात्
 घादिमानि स्वयमिति अनुमननात् तस्मात्पुनरुक्त्या मानि शाकादिना स्वयमाशौचरहितः

भुंजीत
 विनाशौचं

नाशौचं शाककाष्ठानि नलवरातराक्षारनारांतिष्वपुष्पमूले चोषधिदधिमधुषु
 स्पर्शितैस्त्वामभोज्यो दद्याद्घादिमानि स्वयमनुमननात् स्वामिनो याति जातशौ
 चे वा कृत्रिमेवापणितमपणितं चापि सर्वमुच्यते ॥ २० ॥

आशौचं
 पुनरुक्तं
 ॥ २१ ॥

उमानत्येभ्यो रघाहा स्वयं चाधी ॥ एवं कृते दोषो न भवतात्यर्थः ॥ तथा पणितमपणितं स
 र्वेष्वप्युच्यते इति स्पष्टं ॥ यथा हमराचिः ॥ लवरी मधुमांसे च पुष्पमूलफलेषु च ॥ शाककाष्ठ
 तण्डुलपुष्पसर्पिः पयः शुचि तिलौषधाजिने चैव पक्कापक्के स्वयं ग्रह ॥ पणेषु चैव सर्वेषु नाशौचं
 मृतसूतके इति ॥ अत्र पक्कं भक्ष्यतां ॥ अपक्वं तु दुग्दादि एतत् पक्कं न तु सत्रप्रवृत्तविषयं ज्ञेयं ॥ अन्वस
 त्रप्रवृत्तानामाममन्नमगर्हितं ॥ पुष्कापक्काज्जने तेषां त्रिरात्रं तु पयः पिबेदित्यगिरो वचनात् ॥ २० ॥

पक्काभ्यनुज्ञानं २५

^{ना}
 एतानां अग्नेरुपादेया तु पादेयत्वमेकविंशतितमवनेनाह जातारण्यग्निरिति ॥ अर्वाक्षरिणायनवि
 धेर्विवाहात्प्राग्जातारण्याग्निरादधिदहिः कार्यः ॥ जातारणि जातकर्म समये या ॥ रणिस्तमं
 यनोत्पन्नेनेति यावत् ॥ विवाहादध्वं आधानकालाद्धोलाधानादवाक्शुद्धेण वैवाह्येनाग्निना
 दधिः ॥ तत ऊर्ध्वं तु आधानकालानंतरं विध्याहित हुतवहेने विधिना आहिताः विधुक्ताधाना
 त्व्यसंस्कारैः संस्कृता ये रक्षिणाग्न्यादपस्त्रयस्ते रैव दग्धिः ॥ लोकिकेन एतेषां जारणमग्न्या
 दीनामभावे लोकिकेनासंस्कृतेनाग्निना दधिरित्यन्वयः ॥ तदुक्तं ॥ वृद्धयास्क्रेत ॥ आहिता

चित्तमि
 ह २

जातारण्यग्निराविकिरिणायनविधेरग्निराधानकालाद्गृह्येणोर्ध्वं तु विध्याहित हुतवहेने
 लोकिकेनाग्न्याभावे चंडालाग्निं पतित हुतं भुजस्तितं भुजस्तितं कामेध्ववहो जज्ञाय
 ग्राहते तैध्वनं घृताघेन दाहोप्यदाह ॥ २१ ॥

ता ५
 न ६
 त्याग ३

निर्यथाप्यायं ध्वव्यस्त्रिभिरग्निभिः ॥ अनाहितगिरेकेन लोकिकेनापरोजन इति ॥ क्वचिद्वे
 किकप्यपवादमाह ॥ चंडालाग्निमिति त्रैलोक्योर्ध्वं चंडालाग्न्यादीर्जज्ञानोपादद्यात् ॥ तदुक्तं
 देवतेन चंडालाग्निरमेध्याग्निः सूतकाग्निश्च कृत्स्नं पतितं तन्निश्चितं तन्निश्चयं शिष्टं
 एणचित इति ॥ श्रद्धादावप्यपवादमाह ॥ श्रद्धाहतेनेत्यादि श्रद्धांकाष्ठं घृतमाज्यं ॥ आदिशब्देन पयः प्रभृ
 तियदुपयुज्यते तत्संग्रहः ॥ श्रद्धाहतेनेध्वनादिना यो दाहः सोऽप्यदाह इति योजना ॥ क्लोप्य एवेत्यर्थः ॥ त
 थाचाहयमं यस्यानयति स्तुतिं तृणाकाष्ठं चिन्वा ॥ त्रैलोक्यं हि सदा तस्य सवाधर्मं गलिष्यते इति ॥ २१ ॥

३१

अथ हविशेन वनेन दहनेति कर्तव्यताः अधिकारिणा वा ह सर्वमिति। एतत्सर्वं दाहादिकल्पं। उपनयन
विधेः प्राकृतस्मीमन्त्रकमेव विदध्यात्। तथा चोक्तं वेदादिना तस्मीमेवोदकं कुर्यात्तस्मीसत्का
रमेव वेत्ति। परंतु उपनयनानंतरं स्वर्गस्थो नैस्तद्विधाने विदध्यादिति स्पष्टं॥ अत्र च उक्तं श्रद्धाहिता
न्याहृतार्थवादति॥ याज्ञवल्क्यवचनमनुसंधेयं॥ दानाधिकारिणां निरूपयति सकलेति। सक
लं सर्वशब्दविधिप्रथमदिनमारभ्य दशाहं तस्वर्गस्थो नैकं कर्म ज्येष्ठः पुत्रो गुपयन्त्या वरो वा विदध्यादि
तिसंबधः॥ पुत्राभावे तद्विशेषं दर्शयति क्रमेणति। क्रमेण पूर्वाभावे पर इत्यनुक्रमेण। स्वकुलजः स
सर्वं तस्मी विदध्या उपनयनविधेः प्राकृतं तु स्वशाखागस्थो नैस्तद्विधेः सकलशब्द
विधिज्येष्ठपुत्रो वरो वा॥ पुत्राभावे क्रमेण स्वकुलजननी वंशशिष्याः त्विजो वा
चायो वा यत्र कुर्यात्प्रथमदिनविधिं सोपितस्तत्कालं॥ २१॥ ॥ श्रीः॥ ॥

पिंडः सोदको वा। तदभावे जनन्या वंश्यः वंशजः। तदभावे शिष्यः। तदभावे सत्त्विकु॥ तदभावे आच
र्यो वा विदध्यादित्यन्वयः। सकलेत्यनेन दशाहं तत्कलभे दानकार्य इति सूचितं। तथान्वयः। ह्यपरि
शिष्टे॥ असंगतः संगतो वा यदि स्त्रीय दिवा मुनात्। प्रथमे हनियोद्यात्स दशाहं समापयेदि
ति॥ नैतमस्मृतिः॥ पुत्राभावे सत्त्विकुः शिष्याश्च द्युस्तदभावे सत्त्विकाचार्यविति
दानादेशनियममाह। यत्रेति। यत्र यस्मिं देशे प्रथमदिनविधिं कुर्यात्सोपि स एव देशः तत्कलकालं दशाहं
पर्यंतं तत्कर्म हस्तं दशाहपर्यंतं समापनायैत्यभि संधिः॥ अत्र देशे नियमेशि शिष्याचार्यस्तुल्यमनुसंधेयं॥ २१॥

विशेषः यत्र प्रथमदिन कल्पे कर्तव्यं तत्रैव
त मि१

आनाम्नः नामकरणत्वात्। उपरते मते खानमात्रं खननमेव। मात्रशब्दार्थं स्पष्टयति न जलकुतव
विनिस्पष्टं। नामवर्षत्रयांतः। नामं नामकरणं। तत आरभ्य वर्षत्रयांतः वर्षत्रयमध्ये उपरते जलकु
नवहो कामस्वे चर्यानुष्ठेयोनियतो। ऋद्धं वर्षत्रयानंतरं तु अकलत्रुडेषु परते त्रित्योत्रियतो
वतः। सतश्च उल्लेखविशेषमाह। चो। लयुक्ते त्रित्यो कालाविशेषादिति। कालाविशेषाद्वर्षत्रयात्प्राग
पिकृतचोडनित्यावित्यतो च खनने विधिमाह। अथेति। पितृमुखराः पितृमुख्याः खनने कार्यं

अनाम्नः खानमात्रं न जलकुतवहो नामवर्षत्रयांतः कामं चोद्धृतं त्रित्यो भवत उपरते चोत्त
के चोत्तयुक्ते। त्रित्यो कालाविशेषादथ पितृमुखराः स्नापयित्वा वस्त्रगांधाः शोभयि
त्वा मत्तमथ खनने योग्यमप्येवित्तिप्य॥ २२॥ ॥ श्रीः॥ ॥

प्रेतं स्नापयित्वा॥ अथानंतरं वस्त्रगांधाधेः शोभयित्वा॥ आजेपे विलिप्य खनने पुरिति शेषः॥ अत्र
स्तलं नृनद्वि वषं निखने नृकुर्यादुदकं नतरलिया। खवल्क्यवचनं। तथा कुनद्वि वाचिकं प्रेतं निदधु
बांधवावहिः। अलंकृत्य मुचो नृमावस्थि संचयना। दत्तेनास्थकार्यो नि संस्कारो नापि कार्यो दकक्रि
या॥ अरत्येका वल्क्यस्कासिपेयुस्त्रहमेव वलितिमनुवचनं॥ तथा। कुनद्वि वाचिकं प्रेतं तत्कल नि
खने दहिः॥ यमगाथा गायमानो यमस्तुतमनुस्मरन्नितियमस्मरणं चापि स्तुतमित्यनुसंधेयं॥ २३॥

रुद्रांशो शबनयने वरुणविशेषेण द्वारविशेषमाह। प्रत्यग्वारेति। अत्र निरुं ब्राह्मणं नतं नागायाः प्र
त्यङ् द्वारापश्चिमाद्वारेण बाहूनीयपितृसर्वज्ञातयो वषाः पर्वः वृद्धपुरः सरं यथाभवत्
वमनुयापुरतुगाद्यैः॥ अयमनुगमननियमो द्विवर्षाधिकवयोमृतो होयः॥ तथा ह्यथा ह वत्क्यः।
आश्मशानादनुवृत्तपदरोहानिभिमृतइति। सत्रियं तु पुनरेण द्वारेण वैश्यं तु प्राग्वारेण वै
ष्यं तु पितृदिशि पितृरास्यां दिशि यद्वारं तेन नायपितृसर्वज्ञातयो वषाः पर्वमनुयापुर
तित्यन्वयः॥ तथा स्मृतिः दक्षिणेन मृतं श्च पुनरद्वारेण निहरेत॥ पश्चिमेन रक्षवै लुपथा

प्रत्यङ् द्वारां नागाया विहरवन्निरुं सत्रियं पुनरेण प्राग्वारेण वैश्यं पितृदिशि वष्यते न
यपितृनुयापुरः॥ वषाः पर्वः पर्वमनुवद्विशरदुपरतो ननु यानेनियमः श्रद्धेः स्पष्टोऽथवा यदि भा

रुद्रांशो

संख्यद्विजातयइति। रुद्रांशो वयोविशेषमृतस्यानुगमननियमापवादमाह पुनरद्विशरदुपरत
विति। पुनरद्विवाधिकमृतो सत्यामनुयातेऽनुगमनेनियमो नास्ति। लुपुपरतावनुगमनकृत
व्यतानावश्यको भवतीति नियमात्॥ अत्रापि सर्वोक्त्या शब्दवत्क्यस्मृतिमूलं अथ श्रद्धा कृत
स्पर्शवहनयोः तेषमाह श्रद्धेः स्पष्टोऽथवा होयदिति। यदि मृतः प्रेतः श्रद्धेः स्पष्टः यथा कृतो भव
तितदा तस्य प्रेतभावान्न मुक्तिः॥ एतन्नु सत्सु ब्राह्मणदिशि दिशि ज्ञेयं तथा च मनुः न विप्रं स्वे
मुनिष्ठं लुपु मृतं श्रद्धेः गृह्यते। अस्वर्ग्यस्याहुतिः सा स्याद्दक्षस्य श्रद्धा विनेति॥ २५॥

२५॥

उपा ३६

॥ १५ ॥

कामोदकं॥

कामइच्छा प्रेताभ्युदयकामनायां सत्यां जलं देयं असत्यां न देयमित्यकरणे प्रत्यवायो नास्तीत्यर्थः॥ सपिंडानां

रुद्रांशो मुद्रकदत्ते विशेषं पंचविंशेन वृत्तेन ह। द्वाता नमिति। द्वातयः सपिंडाः सोऽकाश्चामातृ
पितरौ प्रसिद्धौ॥ परमगुरुत्वात्तयो मातामहश्च॥ एषां भूमिमुद्रकदानं नित्यं अयमर्थः॥ सपिं
जो देशेन। सोऽकानां सोऽको देशेन। पुत्रस्य मातृपितृद्वे देशेन। ब्रह्मचारिण आचार्यो देशेन
सोऽस्मिन्स्य मातामहो देशेन च यमुद्रकदानं नित्यं नित्यमिति। यथाह मातृवत्क्यः। सप्तमाह
शमाह पितातयोऽभ्युपयंत्यपहति। तथा एवं मातामहाचार्यप्रेतानामुद्रकक्रियेति। एत
न्न नियमाभावमाह॥ अथ मित्रेति मित्रं सरवा। प्रतापारणता दुहित्वा स्वसाव॥ स्व

ज ४९

ज्ञानानां मातृपित्रोरपि परमगुरोर्नित्यं भोऽयमित्रप्रता स्वस्त्रीयया ज्ञेयं श्रुतं गुरुमुद्र
घाजकानां यथेत्यं॥ न ब्रह्म ब्रह्मचारिन्नित्यतिपतितं क्वावपाषंडं चौरादुच्येत्यत्र
पिंडानलजदकयनानहंकास्तेत्युक्तः॥ २५॥

स्त्रीयादयः प्रसिद्धाः॥ एषां भूमिदानं यथेच्छं द्रव्या भवति पतं तथा ह्यथा ह वत्क्यः॥ कामोद
कं स्वरिप्रता स्वस्त्रीयश्च श्रुतिर्जा मति। केषां विदुद्रकदाने कर्तृत्वापवादमाह न ब्राह्मणेन
पिता॥ ब्रह्मः सावित्रीपतितं॥ ब्रह्मचार्यादयः प्रसिद्धाः॥ एते प्रेता योऽकं न दधुरित्यने कइत्यपि द्वा
याः। येति। ये तु अत्र प्रेतसंगे पिंडानलजकयनानहंकाः पिंडाद्ययोग्यास्तप्युद्रकादिन दधुरिति
। तेषां कइत्याकां क्षामामाह तेति। ते तु पुनः स्तुताः पूर्वोक्ता एवा। तथा स्मृतिः। न ब्रह्मचारिणः कुपु
रुद्रकंपतिता न चेत्याह मनुः पि। क्रीवाघातोऽकं दधु स्तेना ब्राह्मणविधमिणः। गभभिरुद्रहं च वलु

रूपं यथेयं विदुद्रकं ॥ २५ ॥

नयः॥

जा. ३

अथ षड्विंशेन वनेन संस्कारानंतरं यत्कार्यं तदाह। संस्कृत्येति तिसकलकुलभुवः सर्वज्ञातयो
 बालसर्वबालप्रभुवाः प्रेतसंस्कृत्यह। हयत्वासंस्कारस्य लीमनाक्षम। एणानादेयेपयसि
 त्रिजित्वा। वक्षस्तवं वक्षपुरः सरं यथाभवति एवं सवसनाः। सवस्त्राः एकवारं त्रिमज्जपाषा
 णे त्रिः त्रिवारं सकृदे कवारं वा प्रतिदिनं प्रत्यहं दशदिना वधि उपकं दशदिना इति संबंधः। उप
 कदाने वरं भेदेन दिग्निमं विशदयितुं तान्निशिनधि। ब्राह्मण इत्यदिना। ब्राह्मणो मृतवति
 संस्कृत्यानि क्षमाराणः सकलकुलभुवो बालसर्वं त्रिजित्वा नादये वक्षस्तवं पयसि सव
 सना एकवारं त्रिमज्जपाषाणो त्रिः सकृद्वा प्रतिदिनं उपकं ब्राह्मणो दक्षिणस्याक्ष
 त्रेक्ष्णश्चतुर्वावे मृतवति विशिष्य प्रपञ्चुरवास्ते दशदिना ॥ २६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
 दक्षिणस्याः दक्षिणान्निमुरवाः क्षत्रिये मृतवति त्रिपञ्चुरवाः विशिष्ये येषु मृतवति प्राञ्चु
 र्वा इति। अत्र मृत्युयथा विभागं शरीरमग्नौ संयोज्या न वेक्षमाणाः। अपोभ्युपयं तातिशता
 तपस्मिन्। तस्य बांधवा यथा वक्षमुदकमवतार्य नोक्षयिष्युः तदकं तेषां प्रसिंचेयुः पश
 व्ययज्ञोपवीतवाससो दक्षिणान्निमुरवा ब्राह्मणस्यो दक्षिणस्याः प्राञ्चुरवाश्च क्षत्रिये वक्ष्य
 कोरति प्रवेतो वचनं च। तथा सकृत्प्रसिंचेत्पुदकं नामः प्रसेकं कुपुंति तस्मिन् पवित्रि प्रवेतो वचनं

५ गोत्रेण वाप्यता इति याज्ञवल्क्यस्मृतिरिति नः

विमलमिन्द्रमुसंधेय ॥ २६ ॥

॥ २६ ॥

५ शरवारस्तम्भ

५ दि

एतानि मुदकानानंतरं यत्कार्यं तत्सप्तविंशेन वनेनाह ॥ ॥ स्नायुः स्नानं कुर्यात्। तल्लस्येयत्कर्त्तव्यं तदाह त्रिनिशमन्नित्रि
 पिउदकदानानंतरं पुनरपि स्नायुः स्नानं कुर्यात्। तल्लस्येयत्कर्त्तव्यं तदाह त्रिनिशमन्नित्रि
 शं त्रिदिनं अनशसोऽभोजजनाः संतः। अहर्निशमेकमहोरात्रं वा अनशनाः कृतोत्पन्ना
 शना वा संतः। कृतं क्रिये एतानि उपलभ्यमाना चितं प्राप्तं तदशनाः। आमिषलवणपयः
 क्षारमन्त्रं त्यजेयुः। एतत्सर्वं। तथा स्त्रीसंगं मंगलानि व्यसन हसनं च त्यजेयुः। त्रिदिनं संवेधः
 तथा मुद्रोदनेनाश्नासनात्रिअपित्यजेयुः। त्रिदिनं पूर्वैरासंबंधः। अथानिशा कृत्यमाह। तारा
 स्नायुर्भूयोपितत्रिनिशमन्निशनाहातयोः हर्निशं वा कृतोत्पन्ना शना वा मिषलवणपयः। क्षार
 मन्त्रं त्यजेयुः। स्त्रीसंगं मंगलानि व्यसन हसनं च मुद्रोदनेनाश्नासनात्रिअपित्यजेयुः। त्रिदिनं पूर्वैरासंबंधः। अथानिशा कृत्यमाह। तारा
 स्नायुर्भूयोपितत्रिनिशमन्निशनाहातयोः हर्निशं वा कृतोत्पन्ना शना वा मिषलवणपयः। क्षार
 मन्त्रं त्यजेयुः। स्त्रीसंगं मंगलानि व्यसन हसनं च मुद्रोदनेनाश्नासनात्रिअपित्यजेयुः। त्रिदिनं पूर्वैरासंबंधः। अथानिशा कृत्यमाह। तारा
 स्नायुर्भूयोपितत्रिनिशमन्निशनाहातयोः हर्निशं वा कृतोत्पन्ना शना वा मिषलवणपयः। क्षार
 मन्त्रं त्यजेयुः। स्त्रीसंगं मंगलानि व्यसन हसनं च मुद्रोदनेनाश्नासनात्रिअपित्यजेयुः। त्रिदिनं पूर्वैरासंबंधः। अथानिशा कृत्यमाह। तारा

५ शरवारस्तम्भ ॥ २७ ॥

वेदाध

१ अथः

॥ २७ ॥

विधिः

मं४ शं५ अ५
एतानां दशाहसंबन्धिभ्यः विंशेन वनेनाह संस्कृतेति॥ संस्कृतदिहकः॥ एहनलः एहनानंत
रं प्रत्यहं प्रतिदिनं दशाहावधिदं भुजे भूमावेवास्तुतेदं भूमिमुदाये एकेकं पिंडं समुधुपया
भवति तथा भावयेत्तदघातः तथा च स्मृतिः॥ नवभिर्दिवसे दद्यात्तद्विंशं तस्मात्ततः॥ ए
शं पिंडं मुत्सृज्य रात्रि शेषे मुचि भवेदिति॥ अत्र भूमा विन्यनेन पाषाणादिव्यावृत्तिः॥ स्त
विना तल्लोकांस्त्वेनाभूमेमादृष्य पिंडं पात्राय मनुजे पतनं च दधुरिति॥ पिंडं दाने द्रव्यत्रयम
माह प्रथमेति॥ प्रथमदिने च रुद्रव्यं॥ तदेवोपरि दद्यात्तदं दशाहं कर्त्तव्यं न तु द्रव्यांतरम्
पादपमितियावत्॥ तदुक्तं मुनः पुच्छ मुनिना शालिना सक्तु भव पिशाके वप्यथ त्रिवेपिव॥ तदुक्ता

संस्कृतेदिभ्युजैः समुधुदहनलः प्रत्यहं पिंडं मेकं भूमावेवावचेत्तं प्रथमदिनं च रुद्रव्यमेवो
पारं दधुनदिनं मिदं चादि तेहि च लुगमेकस्मिन् सप्तमे वाहने नवमदिने वा लुपे ले लुने तदं॥
प्रथमे हनियव्यंत देवस्माद् दशाहिकमिति॥ अथ च यनकालमाह दशाहादेवेति॥ अथ नदिनं वा स्तुते वा
रूपं न तु मरणादिनात्॥ अस्मिन् च यनं दान्मृता हस्तुपयातिथीत्यगिरावचनात्॥ एदं च यनं अदि
तः दशदिनं पात्रे चत्वारि दिनानि तेषां च लुगं दिवसानां मध्ये एकस्मिन् दिने॥ दहतः सप्तमे वाहने नव
मेवाकार्यमिति शेषः॥ तथा च॥ संवत् प्रथमे हितलोपे वा सप्तमे नवमेपि वा॥ अस्मिन् च यनं कायेदि
ने तद्गोत्रजैः सह तिष्ठन्तं तद्विदितं यैस्त्वि संचय इति विष्णुरपि चतुर्थादिवसे त्वि संचयं न कुपति
वं न वांगं न सि प्रक्षेप इति॥ २८॥

तः ४

४

अथ शवं धृत्वा आगतानां प्रवेशनविधिं त्रिंशे वनेनाह एतेति॥ स पिंडाः पूर्वोक्ताः॥ तथा परस्पावद
हनस्य स्नापकाः अस पिंडाश्च सर्वे पिंडं दत्वा दत्ते पिंडो तद्देशम तस्य प्रेतस्य संबन्धि हं व्रजित्वा
स्यवेशनोद्धारिणि प्रवेशमितमनसः अवहितचित्ताः संतः॥ त्रिंशपत्रं विदश्य च वित्त्वा पश्चादाव
म्यानंतरं मम्यं बुधप्रभतीदृ प्रसिद्धादृ स्पृष्ट्वा॥ दृष्टादिपदं च तस्य दत्वा हं विशे पुरिति संबधः॥
तथा च स्मृतिः॥ इति संस्मृत्य गच्छेत्तुर्हं बालपुरः सराः॥ विदश्य त्रिंशपत्राणि प्रताडारिवे

इत्वा पिंडं स पिंडाः परशववहनस्नापकाश्च व्रजित्वा तद्देशमद्धारित्वा स्य प्रवेशमितम
नसो त्रिंशपत्रं विदश्य॥ आचम्या गृह्ये बुधवं कुरेदेष भानं हतं तं गोमयं च स्पृष्ट्वा
दृष्ट्वा सिद्धार्थं तेनात्र यववृषादिपदं तस्य सर्वं विवक्षेयुः॥ २९॥

१ श

शेषमनः॥ आचम्या गृह्येदिस त्रितलंगोमयं गोरेषं पान्॥ प्रविशेयुः समालभ्या कृत्वा श्मिति
परं नेरिति॥ २९॥ इति त्रिंशोऽंशो का समाप्ता॥

सर

अथ वपनारविधिमेकोनविंशोऽनवद्वेनाह ॥ वष १ यसीति वष १ पसि रवे उहते स स्थिते सति लुपुनः
स्तलकांते दशमै हति उपरि वपनं नैख वैरुनं च कपांसः कुपु रिति शेषः ॥ उपरि वपनं नैख वैरुनं च कपांसः
शशमश्च वपनं वाऽथ वा ॥ केचिन्मध्ये अशौच मध्ये धिना ये तलाये पंचमे सप्तमे वा द्विकर्तव्यमि
त्सु ॥ तत्र देवल वचनं मूलं ॥ दशमै हति उपरि वपनं नैख वैरुनं च कपांसः कुपु रिति शेषः ॥ उपरि वपनं नैख वैरुनं च कपांसः
तत्र त्वा ज्वाति वासांसि केशश्मश्च नखा निचेति ॥ तथा स्मृत्यंतरमपि धिता ये द्विकर्तव्यं सुरक

वष १ पस्युते तैरु पारि वपनं नैख वैरुनं स्तलकांते मध्ये वा केचिद्द्व्युः पित परमा उत्तरे वा पादनि
त्यं ॥ अत्र स्मानं सुभार्थं भणितं मभणितं स्वस्व गृहो विदित्वा कत्वा दानं दद्याद्दुः शुभ भय भिदे भ
स्तरेभ्यः सुभा र्थं ॥ २० ॥

मप्रयत्नतः तलाये पंचमे वा पिसप्तमे वा प्रधानं न हति ॥ वपने निमित्त विशेषेणावश्यकता माह ॥
पित परमं मुचे ववा पदि निमित्तमिति ॥ एधे वसं स्थितेषु वापो वपनं तदा दिक मति ल्पमा वश्य
कुपु रिति शेषः ॥ नेतरत्रेति भावः ॥ तदुक्तं योगिना गंगाया भास्कर सेत्रे मा तापित्रो गुरो मते ॥
आधान काले सोमे च वपनं सप्त लु स्मृतमिति ॥ स्तलकांते यत्कर्तव्यं तदा त्रे हति भ्रत्रय स्मा
र्त्त कर्तव्यं मभणितं उक्तं ॥ पञ्च नोक्तं तत्सर्वं स्व गृह्यतो विदित्वा अनंतरं कत्वा ॥ दुष्टा यपश्चाद
मुभय भिदे भय भय नाशार्थं सुभ प्राप्ते च भस्म सुरेभ्यो विप्रेभ्यो दानं दद्यात् ॥ २० ॥